

Marina Puja-Badesku, Virđinija Popović
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
puiabadescu@gmail.com,
popovic.virdjinija@gmail.com

UDC 821.135.109:398
Originalan naučni rad

DOUĂ CREAȚII ETERNE CARE ÎNFRUNTĂ TIMPUL – ĂNĂSTIREA ARGEȘULUI ȘI ZIDIREA CETĂȚII SKADAR¹

În lucrarea de față se cercetează câteva motive din literaturile populare română și sârbă. Aici sunt identificate temele și motivele de bază din folclorul local, situațiile asemănătoare din folclorul celor două popoare, sârb și român. O istorie balcanică comună și, îndeosebi, lupta împotriva turcilor reprezintă punctul de plecare, într-o mare parte, a legendelor sârbești și românești (Mănăstirea Argeș și Zidirea Cetății Skadar). În această lucrare încercăm să prezentăm câteva motive și prezența lor în legendele celor două popoare vecine, evidențiind atât asemănările, cât și diferențele. Trebuie puse în evidență studiile anterioare elaborate despre folclorul local și cel balcanic, plecând de la câteva lucrări de cercetare de referință, a celor mai mari oameni de știință din acest domeniu. Una dintre diferențele definitorii, care va structura întreaga semnificație de ansamblu a celor două creații populare, ține de specificul etnic, de credințele și de tradițiile fiecărui popor. Dacă la români, construcția este o biserică, deci un lăcaș de cult, imagine a creației, un arc peste timp și peste generații, la sârbi construcția este un turn de apărare împotriva turcilor. Nelimitarea lor în timp și spațiu este cercetată din punct de vedere al genezei edificiilor de la Argeș și Skadar, iar Lucian Blaga vorbește despre timpul mitic românesc în piesa sa de teatru, despre Meșterul Manole. În varianta românească, Manole s-a sacrificat pe sine, ideea creației eterne care să înfrunte timpul implicând în conștiința populară nevoia jertfei totale, moartea este transformată în nemurire prin edificiu și prin fântână. Motivele comune din literatura populară română și sârbă, sunt o consecință a relațiilor de bună vecinătate și conviețuire din acest spațiu, iar cel mai bun exemplu îl găsim în legendele/baladele *Zidirea Cetății Skadar* și *Mănăstirea Argeșului (Meșterul Manole)*. Aceste legende au fost concepute în literatura populară, dar și în cea modernă, simbolizând duhul creator al celor două popoare. Personajele principale sunt simboluri reale, căci popoarele român și sârb au realizat ceea ce dețin astăzi, printr-o jertfire continuă, iar în istorie, foarte des, au fost obligate să piardă ceea ce au strâns dobândit cu greu de-a lungul veacurilor.

1 Lucrarea este realizată în cadrul proiectului *Jezici i kulture u vremenu i prostoru*, nr. proiect 178002, finanțat de Ministerul Învățământului și Științei, Republica Serbia.

Cuvinte cheie: timp, creația eternă, jertfă pentru creație, balada populară, literatura populară comparată

Mitul este, în general, o transpunere în plan imaginar și simbolic a vieții reale. Imaginația mitologică poate fi motivată uneori de nevoia de înțelegere și explicație a realității, alteori de nevoia de evadare într-o altă lume, mai bună și mai frumoasă; ea mai poate servi, ca orice formă artistică, drept expresie și descărcare a tendințelor noastre profunde, a conflictelor noastre sufletești. Metaforă revelatorie, invoalată și stilistic structurală, cum îl numea Lucian Blaga, sau cum îl definea Bronislav Malinovski, „mitul, într-o comunitate arhaică, adică în forma sa vie, originară, nu este o simplă istorie povestită, ci o realitate trăită (...), o realitate vie, despre care se crede că s-a petrecut în timpuri străvechi și că influențează în continuare lumea și soarta oamenilor” (Nicolescu 1987: XI), reprezintă poate, forma cea mai nobilă de concentrare a evenimentelor reale sau plăsmuite, toate expresie a modului imaginar dar și intrinsec de a analiza, surprinde și releva lumea exterioară și universul interior. De o deosebită importanță rămâne urmărirea convergenței motivelor literare care apar în balada românească Mănăstirea Argeșului, în comparație cu povestirile având aceeași temă, din spațiul balcanic. Mergând mai departe, se poate extinde comparația, trecând de la literatura populară la cea cultă, revelând transfigurarea artistică a motivului primordial, fapt generat în primul rând de o anumită concepție a autorului.

Atunci când oamenii nu au date precise despre apariția lor, explicațiile trec în legendă, în același timp, nimic nu se naște fără durere sau fără jertfă. Pentru ca lucrul să fie de preț, să dăinuiască, creatorii trebuie să treacă prin procesul de jertfire, adică să piardă ceva ce le este mai drag sau pe ei înșiși. Legendele *Mănăstirea Argeșului* și *Zidirea Cetății Skadar* sunt printre cele mai frumoase creații epice populare de acest fel, care istorisesc povestea zidirii unei mănăstiri pe malul râului Argeș, respectiv, pe malul râului Boiana. În tradiția populară se spune că orice lucru, ființă sau obiect, are povestea lui cum a apărut pe lume. Povestirea sârbă este structurată pe două planuri temporale: cel al prezentului, care presupune o determinare concretă în plan spațial, și cel al atemporalității, planul povestirii, al timpului mitic. Pentru a intra într-un astfel de timp este necesară o rupere la nivel spiritual, o trecere de la cotidian la mitic, de la profan la sacralitate. Este vorba de aceeași determinare

imprecisă la nivel temporal, care apare și în balada românească.

Mănăstirea Argeșului a fost zidită în vremea domniei lui Neagoe Basarb, a soției lui, Despina² și a copiilor lor, în Țara Românească, în secolul al XIV-lea. Principalul meșter creator a fost Manole, care a trebuit să-și jertfească soția și copilul încă nenăscut pentru originalitatea și trăinicia acestui monument de artă ce poate fi văzut și în zilele noastre. Meșterul primește poruncă de la domnitor să-i zidească acestuia „mănăstire naltă / cum n-a mai fost altă“. Au încercat înainte și alți meșteri zidari, dar n-au reușit, zidul prăbușindu-se. Meșterul Manole acceptă această poruncă și începe lucrul împreună cu ceilalți „nouă meșteri mari, calfe și zidari“. Din nefericire, tot ce ziua lucrau, noaptea se dărâma. Meșterul, neliniștit, dar hotărât să împlinească porunca, se pune pe gânduri. Dumnezeu îi dă un vis prin care îi spune că zidul nu va dăinui dacă nu va fi zidită cea mai dragă ființă. Apare Ana, soția lui Manole, care vine să-i aducă soțului bucate. Acesta, știind ce-l așteaptă, se roagă lui Dumnezeu s-o oprească prin forțele naturii: ploaie, vânt, dar dragostea ei nemărginită le înfruntă. Manole nu are de ales, își sărută soția și cu un zâmbet dureros pe buze îi spune că ar vrea să se joace cu ea și să o zidească. După zidirea ei, la final, când domnitorul, mulțumit de creație, îl întreabă pe Manole dacă ar ști să zidească și altă mănăstire „mult mai luminoasă / Și mult mai frumoasă“ acesta, știind secretul, îi răspunde afirmativ. Atunci, din gelozie, domnitorul poruncește să li se ia sculele pentru a-i distruge. În zadar, Manole și meșterii își fac aripi din șindrilă pentru a se salva zburând. Toți mor și în locul unde Manole a căzut s-a făcut o fântână, un izvor cu apă rece, ceea ce simbolizează continuitatea vieții.

În aceeași perioadă, în țara alăturată, Serbia, a fost zidită cetatea Skadar, în vremea domniei lui Vukašin Mrnjavčević și a fraților săi, Uglješa și Gojko. Principalul meșter creator al Cetății Skadar, de pe râul Boiana, a fost Rade, iar ajutoarele lui erau 300 de meșteri și zidari.

Faptul că apar subiecte comune în creația populară la două popoare de origine diferită nu ni se pare deloc ciudat, căci cunoaștem împrejurările, influențele și reciprocitățile dintre vecinii înrudiți. În primul rând, cele două popoare sunt vecine, au aceeași religie, cultură asemănătoare, un trecut istoric bazat pe aceleași transformări, pe dominația turcească, și, nu în ultimul rând, s-au ajutat ca prietene și la bine și la

---

2 Mulți domnitori români au luat în căsătorie fiice ale domnitorilor sârbi, și toate aceste căsătorii au avut un substrat politic, ce a reprezentat mai târziu alianța în lupta împotriva turcilor, dar și schimburi reciproce pe plan social și cultural.

rău. De multe ori, meșterii buni au fost împrumutați de domnitori pentru construcția unor bunuri de valoare. Una dintre diferențele definitorii, care va structura întreaga semnificație de ansamblu a celor două creații populare, ține de specificul etnic, de credințele și de tradițiile fiecărui popor. Dacă la români, construcția este o biserică, deci un lăcaș de cult, imagine a creației, un arc peste timp și peste generații, la sârbi, construcția este un turn de apărare împotriva turcilor.

- **Motivul zidului părăsit:** Mănăstirea Argeșului - „Iată zidul meu!/ Aici aleg eu/ Loc de mănăstire/ Și de pomenire./ Deci, voi, meșteri mari,/ Calfé și zidari,/ Curând vă siliți/ Lucrul de-l porniți,/ Ca să-mi ridicați, // Aici să-mi durați Mănăstire naltă/ Cum n-a mai fost altă,?”

Zidirea cetății Skadar – râul Boiana este loc potrivit pentru cetate. În legendă nu este redat explicit motivul.

- **Motivul surpării zidurilor:** În ambele legende nu a fost jertfit nimeni. În *Zidirea cetății Skadar*, zâna îi cere lui Vukašin: „Nu te căzni, rege- Vukașine, nu te căzni și nu te cheltui!/ Temelia nu vei ridica-o, darămite să construiești cetatea/ până când nu vei găsi doi gemeni, după nume Stojan și Stojanka,/ și pe care, frate bun și soră, să-i zidești sub pietrele cetății:/ astfel temeliile vor ține și vei construi ușor cetatea”.

- **Motivul visului:** Mănăstirea Argeșului - „Iar Manole sta,/ Nici că mai lucra,/ Ci mi se culca/ Și un vis visa,/ Apoi se scula/ Și-astfel cuvânta:/ - Nouă meșteri mari,/ Calfé și zidari!/ Știți ce am visat/ De când m-am culcat?// O șoaptă de sus/ Aievea mi-a spus/ Că orice-am lucra/ Noaptea s-a surpa/ Pân-om hotărî/ În zid de-a zidi/ Cea-ntâi soțioară,/ Cea-ntâi surioară/ Care s-a ivi./ Mâini în zori de zi/ Aducând bucate/ La soț ori la frate./ Deci dacă vroți/ Ca să isprăviți/ Sfânta mănăstire/ Pentru pomenire,/ Noi să ne-apucăm/ Cu toți să jurăm/ Și să ne legăm/ Taina s-o păstrăm:/ Și-orice soțioară,/ Orice surioară/ Mâini în zori de zi/ Întâi s-a ivi,/ Pe ea s-o jertfim/ În zid s-o zidim!?”

Zidirea cetății Skadar – Nu există motivul visului. Zâna strigă de pe munte condiția pentru isprăvirea cetății: „Mări-ascultă, rege-Vukașine!/ Nu te căzni și nu te cheltui, temelia nu vei ridica-o/ darămite să/ construiești cetatea! Ci cum sunteți trei frați buni acolo/ Și aveți iubite credincioase - Voi pe-aceea care-o veni mâine/ Să aducă meșterilor prânzul s-o zidiți de vie-n temelie:/ astfel se va-ntări temelia și veți putea construi cetatea”.

- **Motivul femeii destinate zidirii:** Mănăstirea Argeșului – „Cine că venea?/ Soțioara lui,/ Floarea câmpului!/ Ea s-apropia/ Și îi aducea/ Prânz de mâncătură,/ Vin de băutură./ Cât el o zărea,/ Inima-i sărea,/ În genunchi cădea/ Și plângând zicea:”

Zidirea cetății Skadar – „Ce să facă nevasta lui Gojko/ pleacă grabnic cu prânzul la meșteri. Când ajunge la râul Boiana,/ o privește Mrnjavčević Gojko; inima-i se frânge de durere/ după draga lui cea credincioasă și după copilul cel din leagăn/ nou-născut doar de-o lună de zile lacrimile îi curgeau pe față/ îl privește frumoasa nevastă și cu pas grăbit la el sosește,”

- **Motivul zidirii treptate:** Mănăstirea Argeșului - „Meșterii cei mari/ Calfe și zidari,/ Mult înveselea/ Dacă o vedea,/ Iar Manea turba,/ Mândra-și săruta,/ În brațe-o lua,/ Pe schele-o urca,/ Pe zid o puneă/ Și, glumind, zicea:/ „Stai, mândruța mea,/ Nu te speria,/ Că vrem să glumim/ Și să te zidim!”/ Ana se-ncredea/ Și vesel râdea./ Iar Manea ofta/ Și se apuca/ Zidul de zidit,/ Visul de-mplinit./ Zidul se suia/ Și o cuprindea/ Pân’ la gleznișoare,/ Pân’ la pulpișoare./ Iar ea, vai de ea!/ Nici că mai râdea,/ Ci mereu zicea:/ „Manole, Manole,/ Meștere Manole!/ Ajungă-ți de șagă,/ Că nu-i bună, dragă./ Manole, Manole,/ Meștere Manole!//Zidul rău mă strânge./ Trupușoru-mi frânge!”

Zidirea cetății Skadar – „Pentru Dumnezeu, nu mă lăsați/ tânără în zid să mă zidească!” Rugămintea nu-i fu ascultată/ căci cumnații nici n-o luau în seamă. Ea atunci se-ncumetă să-l roage/ s-o ajute stăpânul său, Gojko: „Fie-ți milă, bunul/ meu stăpâne,/ și nu îi lăsa să mă zidească! Ci te du la maică-mea bătrână:/ maică-mea are avere multă să cumpere un rob sau/ o roabă pentru zidire în temelie”. Rugămintea nu-i fu ascultată/ Și când vede tânăra nevastă că nimeni nu vrea să o ajute/ ea se roagă la meșterul Rade: „Frate Rade, meștere vestite,/ lasă-mi două ferestre la țâțe să-mi slujească pentru alăptare/ când veni-va pruncuțul meu Jovo să le caute și să le găsească!”/ Meșter Rade ascultă frățește și-i lasă ferestrele la țâțe /să-i slujească pentru alăptare când veni-va pruncuțul său Jovo/ să le caute și să le găsească. Ea-l mai roagă o dată pe Rade:/ „Frate Rade, meștere vestite și la ochi să-mi lași tu o fereastră/ ca să pot privi curtea albastră și pe Jovo când mi-l vor aduce/ și apoi când acasă-l vor duce.”

- **Motivul conflictului dintre domnitor si meșter:** Mănăstirea Argeșului – „Voi, meșteri zidari,/ Zece meșteri mari!/ Spuneți-mi cu drept,/ Cu mâna la piept,/ De-aveți meșterie/ Ca să-mi faceți mie/ Altă mănăstire/ Pentru pomenire/ Mult mai

luminoasă/ Și mult mai frumoasă!/ Iar cei meșteri mari,/ Calfe și zidari,/ Cum sta pe grindisă,/ Sus pe coperiș,/ Vesel se mândreau/ Și-apoi răspundeau:/ „Ca noi, meșteri mari,/ Calfe și zidari,/ Alții nici că sânt/ Pe acest pământ!/ Află că noi știm/ Oricând să zidim/ Altă mănăstire/ Pentru pomenire,/ Mult mai luminoasă/ Și mult mai frumoasă./ Domnu-i asculta/ Și pe gânduri sta,/ Apoi porunca/ Schelele să strice,/ Scări să le ridice./ Iar pe cei zidari,/ Zece meșteri mari,/ Să mi-i părăsească/ Ca să putrezească/ Colo pe grindisă,/ Sus pe coperiș./”

Zidirea cetății Skadar – Nu există conflict între domnitor și meșteri.

- **Motivul împlinirii dragostei prin moarte:** Mănăstirea Argeșului – „Meșterii gândeau/ Și ei își făceau/ Aripă zburătoare/ De șindrii ușoare,/ Apoi le-ntindeau/ Și-n văzduh săreau/ Dar pe loc cădeau,/ Și unde picau/ Trupu-și despicau./ Iar bietul Manole,/ Meșterul Manole,/ Când se încerca/ De-a se arunca,/ Iată c-auzea/ Din zid că ieșea/ Un glas nădușit,/ Un glas mult iubit/ Care greu gemea/ Și mereu zicea:/ „Manole, Manole,/ Meștere Manole!/ Zidul rău mă strânge,/ Țâțșoara-mi plânge,/ Copilașu-mi frânge,/ Viața mi se stinge!”/ Cum o auzea,/ Manea se pierdea,/ Ochii-i se-nvelea,/ Lumea se-ntorcea,/ Norii se-nvârtea,/ Și de pe grindisă,/ De pe coperiș,/ Mort bietul cădea!”

Zidirea cetății Skadar – Stăpânul Goiko a fost furios și frânt de durere, că iubita lui este cea care a venit să aducă mâncare meșterilor, dar nici măcar nu a încercat să o salveze pe soția lui cea dragă și credincioasă, convins că „așa a fost să fie”.

- **Motivul fântânii ca simbol al creației eterne, inepuizabile:** Mănăstirea Argeșului – „Mort bietul cădea!/ Iar unde cădea,/ Ce se mai făcea?/ O fântâna lină,/ Cu apa puțină,/ Cu apă sărată/ Cu lacrimi udată!”/ În locul unde Manole a căzut, s-a făcut o fântână, un izvor cu apă rece, ceea ce simbolizează continuitatea vieții.

-**Motivul veșniciei și al valorii:**

Zidirea cetății Skadar – „Astfel meșterii-n zid o zidiră și pruncul i-l aduceau în leagăn,/ alăptându-l pe o săptămână; după-aceea ea își pierdu glasul,/ dar copilul tot la mamă trage, pe un an de zile fu-alăptarea./ Ca atunci e tocmai și acuma, hrana vieții se păstrează încă:/ o minune pentru alăptare, pentru mama care lapte n-are.” Femeia zidită ajută mamele ce nu-și pot alăpta pruncii.

Asemănări:*Zidirea cetății Skadar**Mănăstirea Argeșului*

LOCUL ZIDIRII:

Pe malul râului Boiana.

Pe malul râului Argeș

TIMPUL ZIDIRII:

Încercarea de a zidi - trei ani

Încercarea de a zidi - O perioadă îndelungată.

MOTIVUL SURPĂRII ZIDULUI

DIN TEMELII:

Nu a fost adusă jertfă.

Nu a fost adusă jertfă.

CINE CERE JERTFA?

Zâna, strigând de pe munte.

Dumnezeu îi dă un vis lui Manole.

CINE ESTE JERTFA?

Soția care aduce mâncare meșterilor,
soția lui GojkoSoția care aduce mâncare meșterilor, soția
lui Manole

JERTFA ESTE MAMĂ?

Da. Copilul este născut.

Da. Copilul nu este născut, este încă în
pântecele mamei.**Deosebiri:**Zidirea o fac trei frați Mrnjavčević cu
Meșterul Rade.Zidirea o face Neagoe Basarab cu Meșterul
Manole împreună cu 300 de zidari. cu 9
meșteri mari, calfe și zidari.Primele jertfe ar fi trebuit să fie doar
frați gemeni (frate și soră) cu numele
de Stojan și Stojanka.

Nu există.

Zâna apare a doua oară.

Nu există.

Cei doi frați, Vukašin și Uglješa își
anunță soțiile să nu aducă de mâncare
meșterilor.

Manole nu spune nimic soției.

Soția fratelui cinstit, Gojko, găsește
motiv să nu se ducă la meșteri, dar
cumnatele o conving să meargăManole cere forțelor naturii să o oprească pe
Ana, dar în zadar.

La zidire soția cere să i se facă ferestre
la sâni (să alăpteze copilul) și la ochi
(să-1 vadă).

Din zid mama își alăptează copilul un
an de zile și după sfârșitul lucrărilor.

Meșterii rămân în viață.

*Există la sfârșit un motiv comun al
veșniciei și valorii, dar exprimat
diferit:*

Femeia zidită ajută mamele ce nu-și
pot alăpta pruncii.

Ana se roagă de Manole să înceteze jocul
zidirii.

Din zid se aude glasul Anei

Manole moare spre a nu mai zidi altă
mănăstire.

Fântâna cu apă lină, de lacrimi prin
binecuvântare scaldată îmbie orice călător
la viață.

Motivele comune din literatura populară română și sârbă sunt o consecință a relațiilor de bună vecinătate și conviețuire din acest spațiu, iar cel mai bun exemplu îl găsim în legendele / baladele **Zidirea Cetății Skadar (Zidanje Skadra)** și **Mănăstirea Argeșului (Meșterul Manole)**. Aceste legende au fost concepute în literatura populară, dar și în cea modernă, simbolizând spiritul creator al celor două popoare. Personajele principale sunt simboluri reale, căci popoarele român și sârb au realizat ce dețin astăzi, printr-o jertfire continuă, iar în istorie, foarte des, au fost obligate să piardă ceea ce au strâns cu greu de-a lungul veacurilor.

Fără îndoială, în spatele acestor legende stă ritualul clădirii, iar conceptul este universal. O clădire, un pod, o mănăstire, biserică, casă etc., nu poate dăinui, dacă nu i se dă *anima*. Aceasta este, după Mircea Eliade, sufletul animator, inițiatorul, adică sufletul jertfit, „care continuă să trăiască în noul trup” (clădirea, podul, mănăstirea, casa...). Acest ritual nu reprezintă o noutate, căci, nici jertfirea umană nu este altceva decât repetarea unei jertfiri cosmogonice. Este vorba despre un mit cosmogonic, care se referă la creația Universului, uciderea sau jertfirea unui gigant sau a unei personalități mitice. De aici și ideea că însăși actul creației subînțelege și jertfirea sau autojertfirea, care există în ritualurile legate de construcție, pe care le întâlnim în baladele și legendele din peninsula Balcanică, sau mai larg, în literatura populară a grecilor, albanezilor, macedovalahilor, bulgarilor, sârbilor, croaților și maghiarilor.

Trebuie evidențiat că variantele: română - *Meșterul Manole* și sârbă - *Zidirea cetății Skadar*, se deosebesc de celelalte versiuni ale altor popoare, în a căror tradiție apare această operă populară, prin evidențierea sentimentelor celor două cupluri de protagoniști ale baladelor, Meșterul Manole și tânăra sa soție, pe de o parte și stăpânul Gojko și credincioasa lui soție, de partea cealaltă, cărora le este dat, ca prin jertfa lor, să dea viață și trăinicie viitoarelor zidiri. Marea diferență dintre cele două balade este că, meșterul Manole, personajul central, își pierde viața, pe când, meșterul Rade, este un personaj secundar în baladă, care nu ajunge la pierzanie. Această conștiință, dacă este vorba de varianta românească, va purta personajele principale până la tragicul deznodământ, dar în același timp suprem, cum se întâmplă adesea în creația românească. În afară de cele două variante, românească și sârbească, în celelalte variante ale baladei lipsește această conștiință supremă despre dragoste. Într-una din versiunile grecești, meșterul îi spune soției, pe care o trimite sub pod, să caute inelul pierdut. „De unde, nu vei mai ieși niciodată“ (Caracostea, 1969: 196). În a doua versiune grecească, meșterul alungă ușor gândul pierderii soției, sperând că va găsi alta mai tânără și mai frumoasă (Caracostea, 1969: 195). În variantele bulgare, meșterul își declară sentimentele foarte brutal, iar ca o consecință, soția sa reacționează prin plâns și bocet. În varianta maghiară, Meștar Kelemen, trece cu ușurință peste cele mai grele momente, anunțându-i direct și brutal soției sale ce o așteaptă, la care ea reacționează foarte agresiv.

Obiectul în sine nu poate deveni o creație rezistentă dacă nu are grația divină, duhul, care pe de altă parte amintește de suferința artistului. După încheierea construcției, sub influența durerii și a muștrărilor conștiinței, personajele principale vor să dărâme mănăstirea, pentru a-și salva iubitele jertfite. Însă oamenii se împotrivesc demolării, căci, după ei, opera încheiată nu mai aparține creatorului, ci oamenilor. Suferința eroului nu se încheie cu jertfirea femeii iubite, ci continuă cu jertfa personală, astfel că se aruncă de pe acoperișul mănăstirii, luându-și viața (Meșterul Manole).

Cum am spus deja, această legendă o întâlnim și la alte popoare, dar numai la români, ea crește transformându-se în mit, prin existența cunoscutei biserici de la Curtea de Argeș. Ca și celelalte mituri românești, Meșterul Manole are evidente baze istorice, devenind astfel, unul din elementele principale ale psihologiei poporului român.

Relațiile între legendele și baladele celor două popoare s-au aflat în interesul oamenilor de știință mai mult de un secol, dar până în ziua de astăzi, este cercetată doar o parte minoră a creațiilor ambelor popoare. Când este vorba despre înțelegerea naturii și a fondului acestor relații și de asemenea modul lor de realizare, concluziile cercetătorilor sunt împărțite. Dacă s-ar compara variantele sârbești cu cele românești ale legendei, se va ajunge la concluzia că există mai multe deosebiri decât asemănări. Chiar dacă în această legendă sunt prezente aceleași motive, totuși poeții cântăreți (autorii) ai celor două popoare își organizează în mod diferit materialul epic.

Dacă poeziile epice eroice au păstrat soarta istorică a fiecărui popor în umbra robiei străine, legendele sunt sedimentul de aur al sentimentelor și spiritualității omenești. În acest sens, sunt o istorie aparte, istoria evoluției sentimentelor omenești față de bine, onestitate și dreptate în umbra răului, ticăloșiei și „destinului catastrofal”. În centrul evenimentelor este omul cu tainele lui, descoperit în omenia și spiritul sau cruzimea sufletească, omul ca ființă rațională și irațională, omul în realitate sau în vis. Într-o permanentă luptă între iubire și ură, viață și moarte, frumusețe și decădere, eroii legendelor arată cu stoicism sarcastic inima și înțelepciunea omeniei înfrânte, care nu vrea să se lepede de sine prin acceptarea jumătăților de măsură, ci caută spre înalt – realizarea visului său. În lumina sacrificiului, bunătatea apasă răul, dreptatea își arată fața măcar prin jertfă, iubirea trăiește dincolo de granițele vieții și morții. Eroii legendelor dau piept cu moartea, apărând lumea pe care o poartă în ei, și, în acest spațiu spiritual ființa lor umană eliberează nebănuita forță și capacitate de a nu se supune. Legendele sunt poezia suferinței, viziunea tragică a vieții omului care cunoaște și exprimă un mod de viață în care moartea este înțeleasă ca ceva temporar. Moartea este forma luptei împotriva distrugerii umanului din om.

Sârbii și românii au creat și au dezvoltat de-a lungul unei istorii milenare un sistem de relații, reprezentat în aproape toate domeniile existenței, pornind de la viața socială, până la activitate politică și culturală. Istoria i-a supus aceluiași vicisitudini, le-a pus în față dușmani comuni și i-a determinat să ia atitudini identice, pentru depășirea crizelor ivite de-a lungul timpului. Istoricii au identificat dezvoltarea unor relații directe între casele voievodale ale celor două state, începând cu primii voievozi

și sfârșind cu relația dintre cele două palate regale. S-a vorbit mult pe această temă și prea multe informații nu se mai pot aduce. Este de ajuns să amintim legăturile de rudenie între dinastiile românești și sârbești.³

Un domeniu mult mai fertil, la nivelul interpretărilor, este cel cultural. În urma bătăliei de la Kosovo Polje, din Serbia pornesc spre Țările Române cărturari ecleziaști, care vor ridica la poalele Carpaților, nepericlițați de invazia otomană, biserici, mănăstiri, vor scrie și mai târziu, vor tipări cărți. Interferențele culturale încep de atunci și schimburile de idei din acel timp, vor susține un sistem comun de mentalități culturale, religioase, artistice, politice.

La sfârșitul secolului XV, din ordinul sârboaiței Domnița Despina, soția lui Neagoe Basarab, se pictează pe peretele mănăstirii Curtea de Argeș, cea mai izbită frescă, în care stă înfățișată familia Țarului Lazăr. Astfel, prietenia și buna vecinătate a celor două popoare ale noastre a continuat și după formarea statelor naționale, în special în perioada regatelor Iugoslaviei și României, dar și după cel de-Al Doilea Război Mondial, când traiul comun al sârbilor și românilor din această regiune îngustă și-a atins întreaga capacitate, care se continuă și în zilele noastre. Drama lui Manole reprezintă drama artistului apăsător de umbra timpului. Omului de rând îi stă în putință să-și prelungească existența doar prin mijlocirea procreației. În cazul artistului există o cale superioară celei de natură biologică: creația. Zbuciumul său este cu atât mai mare cu cât va trebui să aleagă, fără a se putea împărți. Metafora femeie-biserică trimite la vocația creației, a nașterii. Astfel biserica este simbolul creației care învinge timpul. Femeia este eternă prin destinul ei de a da viață. Relația legendelor sârbe și române prezintă interes pentru cercetători de mai mult de un secol, dar până astăzi cercetările nu sunt încheiate. Această relație este un fenomen aproape unic în istoria mondială, de popoare vecine, care nu au purtat între ele războaie, chiar dacă nu au fost întotdeauna de aceeași parte, multe căsătorii și religia îi leagă, iar fluviul îi desparte.

---

3 Regele sârb Milutin se căsătorește în anul 1274 cu fiica voievodului oltean Litovoi (1247-1277). Domnitorul muntean Alexandru Basarab (1310-1357) își căsătorește fiica cu regele Vukašin Mrnjavčević (1366-1371), tatăl Craișorului Marko (Kraljević Marko), cel mai popular erou sârb a cărui faimă s-a răspândit la toate popoarele slave de sud. Din istorie se știe că fiul celui mai puternic domnitor sârb din regiune Marko a devenit vasal turc după victoria otomanilor de la Marița (Marica), în anul 1371 și ca vasal a murit în lupta de la Rovine (Rovinje) din anul 1394, luptând împotriva creștinilor, voievodului valah Mircea cel Bătrân. Relațiile dintre Mircea și Țarul Lazăr, dintre Neagoe Basarab și familia aceluiași țar, sunt doar câteva date care susțin o relație politică destul de strânsă în perioada medievală.

BIBLIOGRAFIE

- Angelescu, Silviu (1999). *Mitul și literatura*. Bukurešt: Editura Univers
- Armstrong, Karen (2005). *Kratka istorija mita*. Beograd: Geopoetika
- Badescu, Horia (1986). *Meșterul Manole sau iminența tragicului*. Bukurešt: Editura Cartea Româneasca
- Balu, Ion (1997). *Opera lui Lucian Blaga*. Bukurešt: Editura Albatros
- Caracostea, D. (1969). *Material sud-est european și formă românească. Meșterul Manole*. Bukurešt: Editura pentru literatură
- Coman, M. (1985). *Mitos și epos*. Bukurešt: Editura Cartea Românească
- Deretić, Jovan (1990). *Kratka istorija srpske književnosti*. Beograd: Bigz
- Djuvara, Neagu (2009). *Thocomerius – Negru Vodă: un voevod de origine cumană la începuturile Țării Românești*. Bukurešt: Humanitas
- Eliade, Mircea (1943). *Comentarii la legenda Meșterul Manole*. Bukurešt: Editura Publicom
- Eliade, Mircea (2007). *Meșterul Manole. Studii de etnologie și mitologie*. Cluj-Napoca: Editura Eikon
- Eliade, Mircea (1988). *Aspecte ale mitului*. Bukurešt: Ed. Univers.
- Fochi, A. (1963). *Parallèles folkloriques sud-est européennes*. Bukurešt: Revue des études sud-est européennes
- Gavrilović, Nikola (1997). *Românii și sârbii*. Bukurešt: Editura Didactică și pedagogică
- Gavrilović, Nikola (1997). *Srbi i Rumuni: srpsko-rumunske veze kroz vekove*. Beograd-Novı Sad: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Prometej.
- Iorga, Nikolaie (1925). *Balada populară românească*. Istoria literaturii române, Vol. I. Bukurešt
- Kovačević, Ivan (2006). *Mit i umetnost*. Beograd: Srpski genealoski centar
- Ljubinković, Nenad (2008). *Žudnja za znanjem ili prvi greh*. Beograd: Casopis“Književna istorija”-Institut za književnost i umetnost, 136: 618-619.
- Malinowski, B. (1926). *Mith in primitive psychology*. New York: Norton.
- Nicolescu, Vasile (1987). prefață la Mircea Eliade, *Aspecte ale Mitului*. Bukurešt: Ed. Univers.
- Pantić, Miroslav (1978). *Iz književne prošlosti – studije i ogledi*. Beograd:

SKZ.

Papacostea, Cornelia-Danielopolu (1983). *Civilizația românească și civilizația balcanică*. Bukureșt: Editura Eminescu

Pavlovic, Miodrag (2000). *Zidanje Skadra na Bojani*. Ogledi o narodnoj i stranoj srpskoj poeziji. Beograd: Prosveta, str. 126-134

Pop, Dumitru (1998). *Cercetări de folclor românesc*. Kluž-Napoka: I. C. Sedan.

Šutić, Miloslav (2001). *Prinosenje ljudske žrtve u epskom i dramskom književnom delu: tekstualni i scenski aspekti srpske narodne pesme "Zidanje Skadra"*. Novi Sad: Letopis Matice srpske br.177.

Taloș, I (1973). *Meșterul Manole*. Bukureșt: Editura Minerva.

Tănase, Alexandru (1997). *Lucian Blaga - filozoful poet, poetul filozof*. Bukureșt: Editura Cartea Românească.

Zečević, Slobodan (1983). *Srpka etnomitologija*. Beograd: Službeni glasnik.

Marina Puja-Badesku, Virdinija Popović

DVA VEČNA DELA KOJA PRKOSE VREMENU – MANASTIR U ARDEȘU I ZIDANJE SKADRA NA BOJANI

rezime

U ovom radu istraženo je nekoliko motiva iz srpske i rumunske narodne književnosti. Identifikovane su osnovne teme i motivi iz lokalnog folkloru, slične situacije iz folkloru dva naroda, srpskog i rumunskog. Zajednička balkanska istorija i, naročito, borba protiv Turaka, u velikoj meri predstavljaju polaznu tačku srpskih i rumunskih legendi "Manastir u Ardeșu" i "Zidanje Skadra na Bojani". U ovom radu pokušali smo da predstavimo nekoliko motiva i njihovo prisustvo u legendama dva susedna naroda, naglašavajući koliko sličnosti, toliko i razlike među njima. Treba istaći prethodne detaljne studije o lokalnom i balkanskom folkloru, polazeći od referentnih radova najvećih imena koja su dala doprinos na ovom polju. Jedna od najvažnijih razlika, koja će odrediti celokupno značenje ova dva dela, povezana je sa etničkim specifičnostima, verom i tradicijama svakog od dva naroda. Ako je kod Rumuna crkva, dakle verski hram, slika stvaranja, lûk koji se proteže preko nekoliko generacija, kod Srba je to kula za odbranu protiv Turaka. Njihova neograničenost u prostoru i vremenu sagledana je

sa tačke gledišta podizanja građevina u Ardešu i na Bojani, a u svom pozorišnom komadu o graditelju Manoleu Lućijan Blaga govori o mitskom vremenu. U rumunskoj varijanti, Manole se žrvuje, što je ideja stvaranja koje prkosi vremenu i implicira u narodnoj svesti potrebu za potpunom žrtvom, gde se smrt pretvara u besmrtnost podizanjem građevine i građenjem česme. Zajednički motivi u srpskoj i rumunskoj narodnoj književnosti posledica su dobrosusedskih odnosa i saživota na ovim prostorima, a najbolji primer pronalazimo upravo u legendama/baladama “Zidanje Skadra na Bojani” i “Manastir u Ardešu” (*Graditelj Manole*). Ove dve legende u narodnoj, kao i u savremenoj književnosti, simbolizuju stvaralački duh dva naroda. Glavni likovi su istinski simboli, jer su srpski i rumunski narod ostvarili nešto što im i danas pripada, dobijeno posredstvom neprekidnih žrtava, dok su kroz istoriju, veoma često, bili prinuđeni da gube ono što su teškom mukom stvarali vekovima.

Ključne reči: vreme, večno stvaranje, žrtva, narodna balada, komparativna narodna književnost.

Marina Puja-Badesku, Virđinija Popović

TWO ETERNAL WORKS DEFYING TIME –THE MONASTERY OF ARGES AND THE BUILDING OF THE FORTRESS ON THE BOJANA

Summary

This paper proposes to analyze several motives from Serbian and Romanian folk literature. It identifies the main themes and motives from the local folklore, similar situations from the folklore of the two peoples, the Romanian and the Serbian. The common Balkan history and, especially, the struggle against the Ottoman Turks, are the starting point of both the Serbian and the Romanian legend (The Monastery of Arges and the Building of the Fortress on the River Bojana). This paper attempts to present several motives and their presence in the legends of the two neighboring peoples, stressing not only the similarities, but also the differences between them. What should be pointed out are previous, detailed studies about local and Balkan folklore, starting from names of references and the work they have done in this field. One of the main differences, and one that will mark the overall meaning of the two legends, is related to the ethnic, religious and traditional characteristics of each of the two nations. If with the Romanian the image of creation, the arch spreading over generations and generations - is a church, a religious temple, then with the Serbian it is a tower built as a defense against Turks. Their continuity in space and time is considered from the point

---

of view of the building of the Arges Temple and the Fortress on the Bojana, respectively; in his play about Manole the Craftsman, Lucian Blaga also speaks of mythical time. In the Romanian version, Manole sacrifices himself, which is an idea of creation that defies time, and in the popular mind it implies the necessity of complete sacrifice, and death is transformed into immortality through the acts of building an edifice and a fountain. Common motives in Serbian and Romanian folk literature are the result of good neighborly relations in this part of the Balkans and the legends of Manole the Craftsman and the Building of the Fortress on the Bojana are the best example of this. These two legends symbolize, in folk as well as in contemporary literature, the creative spirit of the two nations. The main characters are true symbols, because they represent something both the Romanian and the Serbian people managed to create and save until today, through many sacrifices, while throughout history, they were very often forced to lose what they had fought to gain over many centuries.

Key words: time, eternal creation, sacrifice, folk ballad, comparative folk literature